

สัญญาเลขที่ RDG58H0022
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน”
Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts.

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพงศ์ เสนไสย

อาจารย์ ดร. ณัฐกานต์ บุญศิริ

อาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว

อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี เกิดศิริ นกน้อย

อาจารย์ กรณ์ภัสสร กาญจนพันธุ์

30 กันยายน 2559

สัญญาเลขที่ RDG58H0022

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน”
Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts.

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิรพงศ์ เสนไสย

อาจารย์ ดร. ณัฐกานต์ บุญศิริ

อาจารย์ ดร.พีระ พันลูกท้าว

อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี เกิดศิริ นกน้อย

อาจารย์ กรณ์ภัสสร กาญจนพันธุ์

ภาควิชาศิลปการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สนับสนุนโดย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ประจำปีงบประมาณ 2558

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปรายงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย (Executive Summary)	4
บทคัดย่อ	6
Abstract	7
กิตติกรรมประกาศ	8
เนื้อหางานวิจัย / สร้างสรรค์	9
ระเบียบวิธีการค้นคว้าวิจัยเชิงสร้างสรรค์	9
และการจัดการความรู้สู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์	
กระบวนการนาฏยประดิษฐ์	10
อภิปรายผล	13
หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “Mandala ศรัทธาวิวัฒน์”	13
หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “บุพการี”	15
หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “เฒ่าจ๋า”	17
หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “โหม”	20
หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “เส็งสนั่น”	22
สรุปอภิปรายผลโครงการฯ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย	24
สรุปการออกแบบ และการผลิตการแสดง	27
ขั้นตอนการทำงาน สภาพปัญหา การจัดการกับปัญหา และผลการสร้างสรรค์	
สิ่งที่ค้นพบ และสิ่งที่ได้จากโครงการวิจัยฯ	33
บทส่งท้าย	35
ตารางเปรียบเทียบระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	36
กับผลการปฏิบัติจริง	
ตาราง Output	37
ภาคผนวก	38
ภาคผนวก ก. ภาพการจัดแสดงผลงานโครงการฯ	39
ภาคผนวก ข. บทการแสดง	47
ภาคผนวก ค. สัญญารับทุนฯ	55

บทสรุปรายงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย (Executive Summary)

คตินิยมชาวอีสาน เป็นปรัชญา และเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมจากบรรพชนคนอีสาน เป็นการก่อตัวของความรู้ ประสบการณ์ที่บุคคลหรือกลุ่มคนพยายามปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน ภายใต้สภาพแวดล้อม บริบททางสังคม และลักษณะเฉพาะของชาวอีสาน นอกจากนี้การถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ลองผิดลองถูกของบุคคล กลุ่มคนต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นตามความชอบเฉพาะบุคคล หรือกลุ่มสังคม เพราะการค้นคว้าทดลองย่อมต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค หากผู้รู้ไม่มีใจที่จะเรียนรู้ ย่อมเกิดความท้อแท้ และในที่สุดองค์ความรู้นั้นก็พลอยเลือนหาย ภูมิปัญญาที่ผ่านกาลเวลา ผ่านการเห็นดีเห็นงามตามแบบวิถีชาวอีสานที่ตกลงยอมรับการดำรงร่วมกัน พยายามถ่ายทอดความรู้ของตนเองไปยังคนรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดการสืบสาน วิทยาการและเทคโนโลยีวิวัฒนาการอย่างไม่หยุดยั้ง เกิดเป็น “คำสอน” เป็น “ฮีตคอง” (จารีต / ครรลองแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ การครองตน) อันดีงามในที่สุด

เมื่อนาฏศิลป์เป็นสัญลักษณ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา สะท้อนปรากฏการณ์ทางในสังคม นั้นหมายถึง “นาฏกรรม” เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีความหมายที่แสดงออกมา และจำเป็นต้องตีความเพื่อทำความเข้าใจ การศึกษาวัฒนธรรม ปรัชญา คตินิยมชาวอีสานที่มีความหมายซ่อนในบริบทของสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งหมายถึง “สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม”

นาฏกรรมชาวอีสานเป็นศิลปะบันเทิง ที่มีการพัฒนามาอย่างยาวนาน นอกจากนาฏศิลป์จะเป็นเครื่องบันเทิงสำหรับเฉพาะกลุ่มหรือชนชั้นของสังคมแล้ว ยังเป็นมรดกสำคัญของแผ่นดิน สะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นพื้นเมือง พื้นถิ่น สังคมและชนชาติ อีกทั้งนาฏกรรมยังเสมือนทูตานุทูต เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชนชาติอีกด้วย ด้วยลีลา การเคลื่อนไหวของสรีระ ผสานกับอารมณ์ความรู้สึกเกิดเป็นศาสตร์แห่งการเคลื่อนไหวก่อกำกับศิลปะหลากหลายแขนงรวมเป็นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นงานทัศนศิลป์ วรรณศิลป์ สถาปัตยกรรม ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ เป็นอาทิ ล้วนแฝงในงานนาฏกรรมทั้งสิ้น ดังนั้น กาลเวลาผ่านพ้นพร้อมกับความต้องการของสังคมการบริโภคการรับรู้ สู่กระบวนการแสวงหาคุณค่าของศิลปะของคนรุ่นใหม่ ต่างแสวงหาความสุขกายสบายใจในงานศิลปะที่แตกต่าง เหมาะสมกับสภาพการณ์แห่งตนที่ดำรงอยู่ ณ ห้วงเวลานั้น

ผู้สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ได้แสวงหาความรู้ สัมผัสประสบการณ์ ศึกษา แสวงหาค้นคว้า ทดลอง และประดิษฐ์รูปแบบงานนาฏกรรม จนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะตน ทั้งนี้ก็ด้วยความต้องการปรับปรุง พัฒนารูปแบบของศิลปะการแสดง ด้วยการไตร่ตรองพิจารณาจากกรอบแนวคิดของทฤษฎี การตอบรับของยุคสมัย บริบทแวดล้อม การปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษา การวิจัย การสร้างสรรค์ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน ปรับปรน และพัฒนารูปแบบนาฏศิลป์อีสานตามกาลเวลา เพราะผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์เป็นจิตสำนึกร่วม และเป็นประสบการณ์ร่วมของคนในสังคม จึงเกิดเป็นผลงาน ในรูปแบบของโครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts.

สรุปผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลสู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์

บทคัดย่อ

“นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. เป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านศิลปวัฒนธรรม และสุนทรียศาสตร์ เพื่อจรรโลงคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์เพื่อสะท้อนวิถี และวิถีแห่งการคิด การประพจน์ ปฏิบัติร่วมกัน จนสังคมคนหนุ่มสาวยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม พร้อมใจกันยึดถือปฏิบัติ ส่งถ่ายจากรุ่นสู่รุ่น

นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ซึ่งในโครงการครั้งนี้ หมายถึง การคิดให้เกิดเป็นนาฏศิลป์แห่งปัจจุบันกาล อันมีเนื้อหาสาระ การตีความ คุณค่า การประเมินความหมายตามครรลองไทย นักออกแบบคนไทย ผู้สั่งสมประสบการณ์สุนทรีย์แบบไทย คุณวุฒิ วิทยุคุณอย่างไทย สู่กระบวนการออกแบบตามความถนัด ความพอใจของศิลปินที่ต้องการสื่อสารสาระในมุมมองที่แตกต่างกัน ภายใต้กรอบความคิด แก่นเรื่องหลักร่วมกัน

นาฏศิลป์ เป็นประณีตศิลป์ และเป็นศาสตร์แห่งการจัดวาง การร้อยเรียงสรีระ ร่างกาย ผสานอารมณ์ ความรู้สึก การเคลื่อนไหว ประดับด้วยปรัชญาความคิด และปรุงปรนแต่งแต้มองค์ประกอบศิลป์ ดนตรีกรรม วรรณกรรม ฉาก เวที เส้นสี เครื่องแต่งกาย ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีเจตนารมณ์ เพื่อการสื่อสารส่งสารจากศิลปินผู้ออกแบบ ถ่ายทอดผ่านเรือนร่างของ “นาฏยศิลปิน” หรือ “นาฏยกรวี” ส่งถึงผู้ชมด้วยความมุ่งหวังให้เกิดสุนทรมณ์ ปิติสุข และสะท้อนอารมณ์ ดังนั้น ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสานผ่านผลงานสร้างสรรค์แบบนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เกิดขึ้นในช่วงเวลา พ.ศ. 2559 จึงเป็นผลงานที่หมายใจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริม เป็นกลไกสร้างสำนึก ให้ผู้ชมทุกเพศทุกวัยได้ไตร่ตรอง ตระหนัก พินิจพิจารณาถึงปรัชญาที่แฝงฝังในเนื้อหาของการแสดง ส่วนการรับสารสาระของผู้ชมจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์สุนทรีย์ คุณวุฒิ วิทยุคุณที่แตกต่าง อย่างน้อย “นาฏศิลป์” ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องย้ำเตือนภาพวิถีชีวิตจริง ให้ผู้คิดคำนึง นาฏศิลป์เป็นการจำลองเหตุการณ์ สถานการณ์ เรื่องราว สะท้อนความคิด วิถีชีวิตของธรรมชาติ อรรถประโยชน์จากการเสพย์ผลงานทางนาฏศิลป์นั้นจะเกิดคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้ชมสามารถ “จำแล้วคิดคล้อยตาม” ซึ่งแก่นแท้ของคำตอบของแต่ละคนอาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน หลังจากเสร็จสิ้นหน้าที่ของนักนาฏยประดิษฐ์และนาฏยกรวีผู้ถ่ายทอดเรื่องราวได้จบลง

คำสำคัญ : นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย, นาฏยประดิษฐ์, คตินิยมชาวอีสาน

ABSTRACT

Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. As an integrated arts, culture science and aesthetics in order to uphold ethics which is via creative dance to reflect how and way of thinking, conduct, common practice until the social crowd is recognized as a good practices transfer from generation to generation.

Thai Contemporary Dance, which in the project, this idea is valuable present of time. The interpretation of the assessment value meaning protesters, Thai's designer, Thai's experience, qualification age, example design process, Thai's preference satisfaction of artists that want to communicate in different views. Within the framework of the idea is transformed the main story together

Dance is the fine arts and science of the placement of the merged body, emotional, physiological, collage, sensations, movement with philosophical thinking and allow the point of literary, stage, musical, element of arts as shape, forms, volume, color, props, costume. Everything has its intention to send a communication from the artist, the designer presents a body of "dance artists" or "choreographer" send to audience with an aim to shock, emotional happiness and joyfully so reflection ideology in the northeast through a dance-style creations of contemporary Thailand. Occur in the interval, so as synergism 2016 aiming is part mechanics that enhance awareness, audiences of all ages, ponder realized aside philosophy embodied in the content of the show. The essence of the receiving section, the audience will be more or less depending on experience, continuing, qualifications ages the distinguished. At least the "dance" has served as a reminder of the real way of life, taking into account and think. Dance to simulate situations, story idea, natural way of life, utility from the drugs, works of artistic value will occur when the audience can "remember then, think independently," which is the essence of each person's response may occur at different times. After completing the duties of artificial and made choreographer to convey the story ends.

keywords : Thai Contemporary Dance, Choreography, I-san Popular Concept

กิตติกรรมประกาศ

คณะกรรมการดำเนินโครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. ใคร่ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปีงบประมาณ 2558 ที่กรุณาสับสนุนและเล็งเห็นคุณค่าของนาฏกรรมสู่การพัฒนา

ขอบพระคุณ ศาสตรเมธี ดร. นนทิวรรณ จันทะผะลิน (ศิลปินแห่งชาติ) ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (ราชบัณฑิต) และศาสตราจารย์ ดร. ณัฏฐา พันธุ์เจริญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ความรู้ชี้แนะแนวทางแก่คณะผู้ดำเนินโครงการฯ

ขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ ผู้ประสานงานโครงการฯ ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน

ขอบพระคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย์ คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ คณบดีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ หัวหน้าภาควิชาทัศนศิลป์ หัวหน้าภาควิชาศิลปะการแสดง กองอาคารสถานที่ กองกิจการนิสิต กองประชาสัมพันธ์และกิจการต่างประเทศ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นักแสดง นิสิตชั้นภาควิชาศิลปะการแสดง และนิสิตภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรพงศ์ แสนไสย

และคณะผู้วิจัยสร้างสรรค์

ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เนื้อหางานวิจัย / สร้างสรรค์

1. ระเบียบวิธีการค้นคว้าวิจัยเชิงสร้างสรรค์และการจัดการความรู้สู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์

“นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts คณะผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิด วิธีการ และกระบวนการวางแผนการได้มาซึ่งข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากสื่ออินเทอร์เน็ต
2. ศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยคณะผู้วิจัยสร้างสรรค์ได้ลงพื้นที่ต่างๆ ตามที่ขอบเขตการศึกษากำหนดไว้ ด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และวิธีการแฝงตัวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งงานประเพณี และพิธีกรรม

เป้าหมายร่วมกันของการออกภาคสนามของคณะผู้วิจัย คือ การแสวงหาวัฒนธรรมดั้งเดิม ผสานกับนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์คิดสร้างจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ อาทิ สถาปัตยกรรม หัตถกรรม วรรณกรรม ดนตรีกรรม นาฏกรรม อีกทั้งการสังเกตพฤติกรรม ความเชื่อ การแสดงออกด้านกิริยาท่าทางต่อสิ่งที่คนในพื้นที่นั้นศรัทธา การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม พื้นฐานการแสดงความรักภักดี การแสดงความเคารพต่อสิ่งที่คนในท้องถิ่นศรัทธา ฯลฯ ซึ่งจากข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้เกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยการตั้งคำถามนำ ก่อนจะนำข้อมูลเชิงสรุปสู่การออกแบบนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งลักษณะของคำถาม เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นรากฐานสำคัญของการค้นพบความจริง และเป็นการตอบสนองมติฐาน นั่นคือ

1. อะไรคือวิถีแท้จริงของในสังคมนั้น
2. อะไรคือดั้งเดิมหรือใหม่ สำหรับคนในสังคมนั้น
3. อะไรคือสิ่งที่ชุมชนนั้นๆ บอกว่าดีที่สุด
4. อะไรคือปิติสุขสูงสุดของคนในสังคมนั้น
5. อะไรคือสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
6. อะไรคือการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมวิธีการครองตนอย่างแท้จริงของคนในสังคมนั้น
7. อะไรคือการคัดสรร กระบวนการคัดเลือกสิ่งที่สังคมนั้นๆ เห็นว่าดีงามและเลือกเฟ้นเพื่อสืบทอด ส่งถ่ายจากรุ่นสู่รุ่น
8. อะไรคือสัญลักษณ์สำคัญ ที่สามารถสะท้อนความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ความสุขของคนในสังคม

9. อะไรเป็นปัจจัยทำให้ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของคนในสังคมคงอยู่ พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลง

จากคำถามนำการวิจัยสร้างสรรค์ข้างต้น สู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์ นั่นคือ “การตีความ” ซึ่งเป็นกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์ โดยการคัดเลือก “สัญลักษณ์” ที่ช่วยเกื้อกูลการอธิบายความสู่ผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏกรรมให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น กำหนดให้เป็น Mood and Tone ในงานนาฏกรรมที่สะท้อนทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึกของคนอีสาน โดยนำผลของคำตอบจากการสังเคราะห์สู่การออกแบบการทำงานในแต่ละส่วนให้ออกมามีความสอดคล้องกลมกลืน มีทิศทางที่นำพาอารมณ์ของผู้ชมไปสู่เป้าหมายที่นักนาฏยประดิษฐ์ต้องการนำเสนอ

คุณธรรม จริยธรรม บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ แม้จะเป็นนามธรรม แต่เมื่อได้ศึกษาผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว ปรากฏเป็นสิ่งรูปธรรมสามารถจับต้องได้จากการแสดงออกจากความศรัทธา ประเพณี พิธีกรรม และพิธีการต่างๆ ในสังคมชาวอีสานที่ ที่มีอิทธิพลต่อการคัดสรรสู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์ นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยตามรูปแบบที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอ จะทำการเลือกเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ สามัญลักษณ์ สู่รูปแบบการออกแบบการแสดง อาทิ ภาษา บทวรรณกรรม ดนตรีประกอบการแสดง เสียงเทคนิคพิเศษ การเรียบเรียงเสียงประสาน การออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับจากค่านิยม และรสนิยมเรื่องของสีสันทัน รวมถึงการกำหนดบรรยากาศ ช่วงเวลา สถานการณ์ของแสงสีบนเวทีการแสดง

2. กระบวนการนาฏยประดิษฐ์

จากวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ที่มุ่งนำเสนอ “คุณธรรมจริยธรรม” ที่เชื่อมโยงวิถีแห่งการครองตน อย่างเป็นรูปธรรมผ่านงานนาฏกรรม ซึ่งสะท้อนแนวคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความงาม เชิงสัญลักษณ์โดยมุ่งหวังสื่อสารด้านพุทธปรัชญา เพื่อยกระดับจิตใจมนุษย์ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ตามครรลองครองธรรมของชาวอีสาน คณะผู้สร้างสรรค์ได้ประชุมเพื่อหารือแนวทางในการนำเสนอผลงานการแสดง ดังนี้

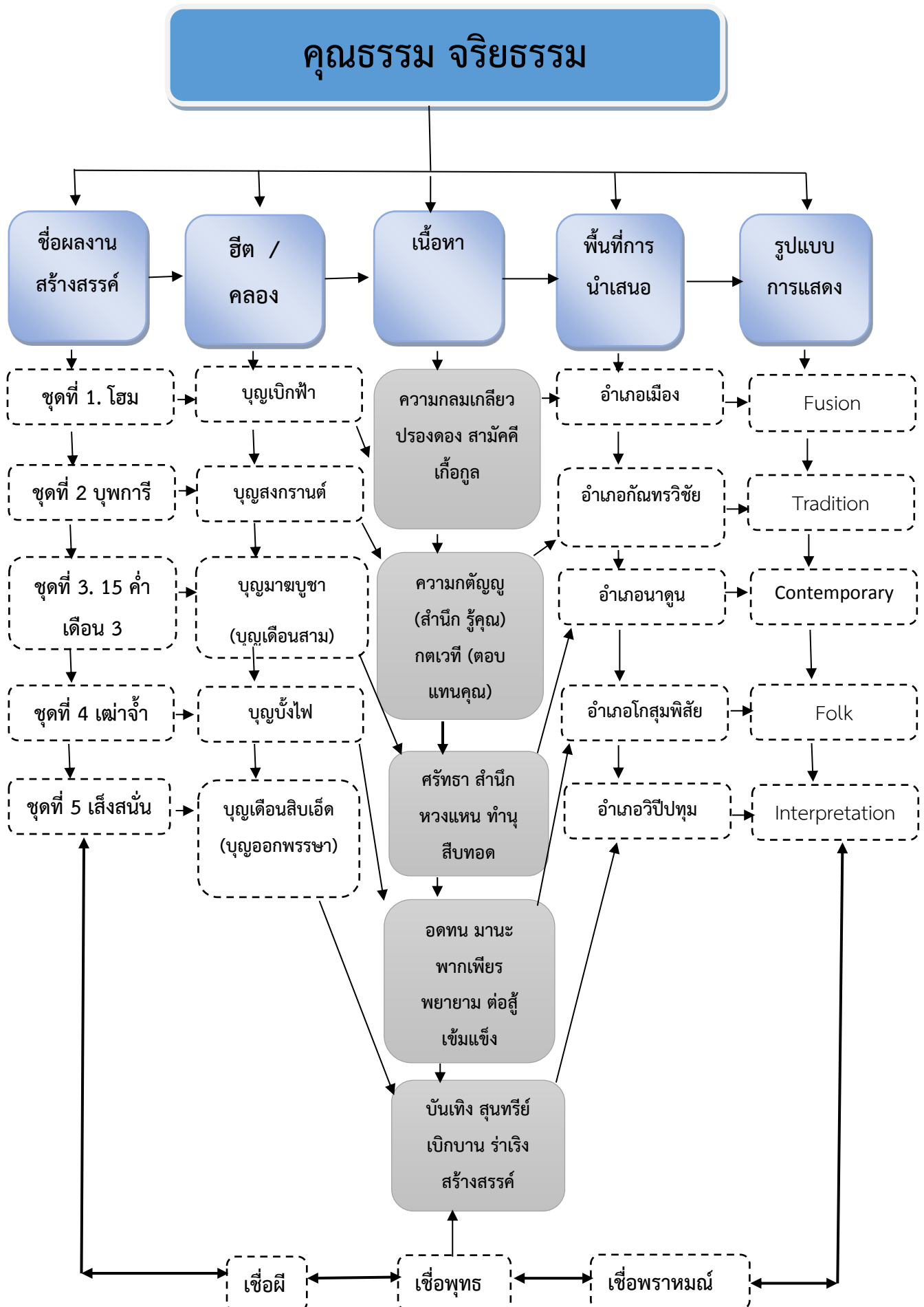
2.1. การถอดความหมายของคำว่า “ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” สู่รูปแบบการแสดง

2.1.1 ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มผู้สร้างสรรค์ และจากการลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาวิถีชีวิต เพื่อค้นหาสามัญลักษณ์ของวิถีชีวิต และอัตลักษณ์คนอีสาน นำมาสังเคราะห์ พบว่า คนอีสานมักจะมีบุคลิกโดดเด่นในมิติของ ความอดทน มานะ พากเพียร

พยายามต่อสู้ เข้มแข็ง กับสภาพทางกายภาพ มีความกลมเกลียว ประดอง สามัคคี เกื้อกูล มีความกตัญญู (สำนึก รู้คุณ) กตเวที (ตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ) เป็นกลุ่มคนที่มีพลังศรัทธา สำนึก ห่วงแทน ทำนุ สืบทอดจารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยความบันเทิง สนุกสนาน เบิกบาน ร่าเริง รักความสนุกสนาน และมีความคิดสร้างสรรค์

2.1.2. สามัญลักษณ์คนอีสานดังกล่าว ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยเลือกพื้นที่ในการนำเสนอตัวตน “คนมหาสารคาม” เป็นกรอบ ขอบเขตในการสร้างสรรค์ โดยนำเอาข้อมูลจากการสังเคราะห์สามัญลักษณ์ ผสานกับพื้นที่อำเภอ 5 อำเภอ โดยเลือกพื้นที่ที่มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์อันเป็นรากฐานของจังหวัด มีความเข้มแข็งด้านทุนทางศิลปวัฒนธรรมสูง และมีงานบุญประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ และมอบหมายให้คณะผู้วิจัยแต่ละคนที่มีความเชี่ยวชาญด้านรูปแบบการออกแบบสร้างสรรค์เลือกในสิ่งที่สะท้อนผลงานนาฏยประดิษฐ์ตามแบบที่ตนเองถนัด บนพื้นฐานประสบการณ์ของแต่ละคน โดยทั้ง 5 เรื่อง 5 คน 5 แนวคิด ต้องนำเสนอในรูปแบบ “นาฏกรรมร่วมสมัย”

การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด การออกแบบ สู่การประกอบสร้างสรรค์การแสดง

อภิปรายผล

นาฏยประดิษฐ์ชุด “Mandala ศรัทธาภีวัฒน์”

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์ ดร. ณัฐกานต์ บุญศิริ

แนวคิด

ศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการกระทำต่างๆ ที่ทุกคนนำมาเป็นที่พึ่ง และสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิต การแสดงออกซึ่งความศรัทธา เป็นหนึ่งในการวิถีของชาวมหาสารคามที่ ร่วมกันร้อยแรงผสานใจเป็นหนึ่งในฐานะ “เมืองแห่งนักบุญ” ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมา อย่างยาวนาน

15 ค่ำ เดือน 3 คำว่า "มาฆะ" นั้น เป็นชื่อของเดือน 3 ย่อมาจากคำว่า "มาฆบุรณมี" หมายถึง การบูชา พระในวันเพ็ญกลางเดือนมาฆะตามปฏิทินของอินเดีย หรือเดือน 3

การกำหนดวันมาฆบูชาตามปฏิทินจันทรคติของไทยนั้นจะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 แต่ถ้าปีใดมี เดือนอธิกมาส คือมีเดือน 8 สองครั้ง วันมาฆบูชาก็จะเลื่อนไปเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 และมักตรงกับเดือน กุมภาพันธ์หรือมีนาคม

หลักการนาฏยประดิษฐ์ ชุด “Mandala ศรัทธาภีวัฒน์”

มาฆบูชา คือเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง "โอวาทปาฏิโมกข์" แก่พระสงฆ์เป็นครั้งแรก หลังจากตรัสรู้มาแล้วเป็นเวลา 9 เดือน ซึ่งหลักคำสอนนี้เป็นหลักการ และวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ หากสรุปเป็น ใจความสำคัญ จะมีเนื้อหาว่า "ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์" จากแรงบันดาลใจข้างต้น ผู้ สร้างสรรค์ผลงานได้ตระหนักถึงวิถีพุทธของชาวอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นดินแดนที่หลอมรวม พุทธศาสนิกชน จนได้ริชการขนานนามว่า “พุทธมณฑลอีสานพระธาตุนาโดน” ซึ่งหมายถึง มหามงคลสถาน จากพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของชาวมหาสารคาม ด้วยศรัทธา ด้วยสำนึกในคำสอน และด้วยสำนึก จึงได้ร่วมกัน สร้างพระธาตุขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสนสถานสำคัญ ยึดเหนี่ยวจิตใจคนทั้งเมือง และผู้เลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาทั่วไป

นาฏยประดิษฐ์ชุด “Mandala ศรัทธาวิวัฒน์”

จากการที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานออกสำรวจข้อมูลภาคสนามเชิงประจักษ์ พบว่า สัญลักษณ์แห่งศรัทธาของชาวอีสานที่แสดงออกต่อพระบรมพุทธานุภาพในพุทธมณฑลอีสานพระธาตุนาดูน ประกอบด้วยสถาปัตยกรรม หัตถกรรม พุทธศิลป์ คำสวด กิจกรรมของเหล่าผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระบรมพุทธานุภาพแสดงออกผ่านงานบุญประเพณี เวียนเทียน เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทาน พรั่งพร้อมด้วยสัญลักษณ์มงคลที่เชื่อกันว่าจะสื่อสารถึงพลังแห่งอำนาจ รวมทั้ง แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์จึงเลือกนำเสนอนาฏกรรมร่วมสมัย เล่าเรื่องราวชาวอีสานกลุ่มหนึ่งที่ศรัทธาในพระพุทธานุภาพ ด้วยการเล่าเรื่องเล่าวัตถุประสงค์ของการแสดง สื่อสารกับผู้แสดงที่มีประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งกลุ่มนักแสดงมีพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน แต่ต้องฝึกทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายใหม่ที่ต้องอาศัยการออกแบบท่าทางจากกิจกรรมการทำบุญ การตักบาตร การขตตัว ม้วนตัว บิดร่างกายให้เกิดรูปร่าง รูปทรงในจินตนาการ การยอนั่ง คลาน กระโดดด้วยท่าทางที่ต้องใช้พลังกล้ามเนื้อ พร้อมกับการวาดมืออย่างอิสระตามแบบของนาฏกรรมอีสาน ผสานด้วยอุปกรณ์การแสดง เชิงเทียน ดอกบัวตูม บัวบาน กลีบดอกไม้ ฯลฯ ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งวิถีพุทธ

8 นาทีของผลงานสร้างสรรค์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานออกแบบเสียงดนตรีแบบ ambience (เสียงแห่งบรรยากาศ) ทั้งเสียงสวดของพระสงฆ์ ผสานกับทำนองสรภัญญะของชาวอีสาน ประดับด้วยเสียงกระดิ่ง ใบระกาจังหวะที่หนักแน่น ช้า ปานกลาง และรวดเร็ว โดยเน้นเสียงกลองอีสานควบคุมจังหวะ อีกทั้งถูกประดับด้วยเครื่องแต่งกาย 2 ลักษณะ คือ ความพลิ้วไหวของสายลมแห่งศรัทธา ซึ่งนักแสดงสวมใส่กระโปรงเนื้อผ้าบางเบาหลายชั้น ยาวคลุมเข่า กากเพชรสีเงิน ทอง ม่วง แดง ซิลิโคนเรื่อร่า อีกทั้ง แผ่นทองคำเปลวบนใบหน้าและศีรษะ และในอีกมิติหนึ่ง คือกลุ่มของนักแสดงแสดงวิถีศรัทธาชาวอีสานที่สวมใส่ชุดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแบบอีสานดั้งเดิม เป็นตัวแสดงที่เชื่อมโยงนักแสดงตัวสัญลักษณ์ นาฏกรรมที่เน้นการใช้พื้นที่ว่างด้วยการจัดกลุ่มแบ่งกลุ่มผู้แสดง การใช้ทิศทางที่สะท้อนพลัง ความสงบ ความกลมเกลียวเป็นหนึ่ง

นาฏยประดิษฐ์ ที่มุ่งนำเสนอ พลัง“ศรัทธา” ซึ่งสะท้อนความคิด ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นวิถีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เป็นความเชื่อที่ผ่านการกรั่นกรองแล้วจากปัญญาของชาวอีสานผ่านงานนาฏกรรม “Mandala ศรัทธาวิวัฒน์” เป็นหนึ่งในการสะท้อนความคิด การแสดงออก แรงศรัทธาที่ส่งผลทำให้การวิวัฒนาการก่อตัวขึ้นได้ แรงศรัทธาเริ่มแรกเกิดขึ้นจากแรงผลักดันแห่งความรักของพระพุทธศาสนา อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งชีวิต แรงผลักดันแห่งความรักที่สมบูรณ์ได้เคลื่อนทุกสิ่งให้เกิดการสร้างสรรค์ ซึ่ง ทุกสิ่งเกิดขึ้นจากการขยายเมล็ดพันธุ์ แห่งศรัทธาออกไป หากเทพผู้ร่วมงานในการสร้างสรรค์ไม่ทรยศต่อสวรรค์ ทุกอย่างก็จะมุ่งหน้าสู่ความเป็นอุดมคติอย่างแท้จริง

นาฏยประดิษฐ์ชุด “บุพการี”

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี เกิดศิริ นกน้อย

แนวคิด

เทศกาลสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ได้มีการยึดถือปฏิบัติกันมาเนิ่นนาน โดยทุกคนจะหาโอกาสกลับบ้านเพื่อไปรดน้ำขอพรจากพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ เพื่อความเป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นปีใหม่ เป็นการมอบกำลังใจให้แก่กันและกันในการดำรงชีวิต และยังเป็นวันแห่งการแสดงความกตัญญู ชาวอีสานปลูกฝัง “ความกตัญญู” จากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะต่อบุพการีผู้ให้ความอุปการะเลี้ยงดู พุ่มพัก ทะนุถนอมอบรมสั่งสอน ปลูกฝัง กิริยามารยาทให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ลูก โดยการปรนนิบัติต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณที่มีชีวิตอยู่ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นวันที่ครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อสานสัมพันธ์ภายในครอบครัว

หลักการนาฏยประดิษฐ์ ชุด “บุพการี”

ผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจจากตำนานท้าวลิ้นทอง นับแต่ท้าวลิ้นทองปกครองเมืองคันธาราช (อำเภอกันทรวิชัย) เป็นต้นมา บ้านเมืองมีแต่ความระส่ำระสายไฟรฟ้าประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อน ท้าวลิ้นทองเองก็รู้สึกไม่สบายกายใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน ทั้งที่มีทรัพย์มากมายกายกองจึงหาโหรมาทำนายทายทัก โหรทำนายว่าท้าวลิ้นทองได้กระทำบาปกรรมหนักโตหะ ผลกรรมจึงทำให้เดือดร้อน เป็นผลมาจากการอธิฐานจิตอันแน่วแน่ของบิดาที่ได้สาบแช่งเอาไว้ก่อนที่จะสิ้นลมหายใจ กอปรกับมาตุฆาตฆามาตราตนเอง ทั้งนี้ การจะล้างบาปกรรมได้ก็โดยการสร้างพระพุทธรูปเพื่ออุทิศส่วนกุศลผลบุญ เพื่อทดแทนคุณบิดามารดาจึงได้สร้างพระพุทธรูป 2 องค์ ขึ้นไว้เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา พระพุทธรูปยืนมงคล (วัดพุทธมงคล) และพระพุทธรูปยืนมิ่งเมือง (วัดสุวรรณवास) ทั้งสองพระองค์ทรงอานุภาพ ศักดิ์สิทธิ์ เป็นปูชนียวัตถุที่ควรแก่การสักการะเคารพบูชายิ่ง

จากงานพุทธศิลป์ “หลวงพ่อบุญรอด” ปรากฏประติมากรรมพระพุทธรูปปางนาคปรก 8 ศอก กว้าง 2 ศอก พระเนตร และเนืององค์พระ สร้างด้วยศิลาแลงอย่างดี เป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยขอม ก่อนยุคสุโขทัย เป็นมิ่งขวัญเป็นที่พึ่งพาทางใจของชาวพุทธทุกถ้วนหน้าโดยเฉพาะชาวกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เกิดเป็นการผสานเรื่องราว บุญ กรรม คุณธรรม ประเพณีสงกรานต์ของชาวกันทรวิชัย จ. มหาสารคาม ผู้สร้างสรรค์ผลงาน จึงถอดสัญลักษณ์จากยุคสมัยขอมสู่งานนาฏยประดิษฐ์ บนพื้นฐานของนาฏกรรมแบบจารีตไทยราชสำนัก นาฏยจารีตอีสาน และการบูรณะบูรณทำจากงานประติมากรรมพุทธศิลป์สมัยขอม

นาฏยประดิษฐ์ชุด “บุพการี”

ผู้สร้างสรรค์ผลงานมีความถนัดด้านนาฏศิลป์ไทยแบบจารีตราชสำนัก จึงเลือกนักแสดงชายและหญิงที่มีพื้นฐานทักษะทางด้านนาฏศิลป์ไทยแบบจารีตเช่นเดียวกัน ด้วยกระบวนการส่งถ่ายกระบวนการเป็นกระบวนการ เป็นสำหรับ ประกอบด้วย ท่ามือ ท่าเท้า การจัดระเบียบร่างกาย การทรงตัว ท่านั่ง ท่ายืน การเข้ากลุ่ม การเคลื่อนไหว การกล่อมหน้า ตลอดจนการใช้อุปกรณ์การแสดง ซึ่งผู้สร้างสรรค์ให้ผู้แสดงจำท่ารำที่ได้แรงบันดาลใจจากงานพุทธศิลป์ ร้อยเรียงเป็นกระบวนการ ท่าทาง การจัดวางร่างกายประกอบด้วยท่าที่ออกแบบให้เหมือนหุ่นปั้นสมัยขอม หรือภาพจำหลักหินแกะสลัก ร่ายรำตามท่วงทำนองของดนตรีไทยร่วมสมัย เป็นการผสมวงของเครื่องดนตรีตะวันตก ดนตรีไทย และแต่งเสียงบรรยากาศให้สอดคล้องกับบริบทของศาสนา และสืบบุญประเพณีสงกรานต์ เครื่องแต่งกายหญิงเป็นผ้าไหมอีสานใต้ นุ่งจีบหน้านาง ใส่ผ้ารัดอก ชายแต่งหยักรังนก หักสูงกับเครื่องประดับทอง กระบวนท่าแปรแถวเน้นการรวมกลุ่มเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงพลังการหลอมรวมจิตใจลูกหลานชาวอีสาน

ผลงานสร้างสรรค์ได้ส่งถ่ายแรงบันดาลใจ เพื่อเป้าหมายให้ผู้ชมตระหนักถึง ความกตัญญูตเวทีผ่านงานนาฏกรรม ซึ่ง “พระคุณของพ่อแม่ที่ลูกต้องประพาศติดต่อบุพการี” เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรม เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุข รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ

นาฏยประดิษฐ์ชุด “เฒ่าจ๋า”

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์ กรณ์ภัสสร กาญจนพันธุ์

แนวคิด

“เฒ่าจ๋า” ผู้เลี้ยงปูตา ชาวบ้านจะเรียกผู้ที่เลี้ยงปูตานี้ว่า “เฒ่าจ๋า” “ตาจ๋า” หรือ “ชะจ๋า” ตามแต่ละท้องถิ่นจะเรียกเมื่อถึงเทศกาลเลี้ยงปูตาประจำปีเฒ่าจ๋ามีหน้าที่ป่าวเตือนหรือประกาศให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ทราบเพื่อจะเตรียมข้าวของต่างๆในการเลี้ยงเช่นหรือบวงสรวงปูตา “เฒ่าจ๋า” “จ๋า” มาจากคำว่า “ประจำ” เฒ่าจ๋า ซึ่งมีหน้าที่ดูแลปูตาให้เรียบร้อยเป็นประจำ ยังมีหน้าที่ เป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างปูตากับชาวบ้าน เฒ่าจ๋าจึงคล้ายกับทหารคนสนิทของปูตา ใครทำอะไรผิดประเพณี ปูตาโกรธก็จะบอกผ่านเฒ่าจ๋าไปยังบุคคลที่กระทำผิด ปูตาต้องการให้ชาวบ้านปฏิบัติตามอย่างไร ก็จะบอกผ่านเฒ่าจ๋าไป ชาวบ้านจะติดต่อกับปูตาโดยตรงไม่ได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเฒ่าจ๋าท่านั้น คนที่เป็นเฒ่าจ๋าได้ต้องเป็นคนที่อยู่ในศีลในธรรม มีวิชาความรู้ทางไสยศาสตร์ และเป็นคนที่จิตใจเมตตาสามารถที่จะช่วยเหลือชาวบ้านของเราได้ทุกเมื่อ ดังเฒ่าจ๋าคนนี้ซึ่งเป็นที่รักและนับถือถึงแม้ว่าเฒ่าจ๋าจะไม่ใช่นักปราชญ์ก็ตาม

หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “เฒ่าจ๋า”

ความเชื่อ ที่เป็นคตินิยมของชาวอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน หมายถึงความมั่นใจ การพึ่งพาอาศัย การไว้วางใจ และยังหมายถึงความสบายใจจากความเชื่อเป็นสัมผัสที่หกซึ่งช่วยให้รับรู้ถึงสิ่งที่มองไม่เห็น แต่มีจริงในโลกวิญญาน นี่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิญญานบรรพบุรุษ ผีนา ผีไร่ ซึ่งความเชื่อใน “เฒ่าจ๋า” ผู้เป็นร่างทรงสื่อสารกับจิตวิญญานจะทำให้ชีวิตอยู่รอด ผ่านพ้นจากการทำลายของสรรพสิ่ง

ประเพณีบุญบั้งไฟ สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม เกษตรกรจึงต้องพึ่งพาธรรมชาติในการเพาะปลูก น้ำเป็นสิ่งจำเป็นหลักในการเพาะปลูก หากปีใดน้ำไม่เพียงพอที่จะเพาะปลูก เกษตรกรจะจัดพิธีขอฝน หนึ่งในประเพณีสำคัญของชาวอีสานที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา ประเพณีบุญบั้งไฟ หรือ “งานบุญเดือนหก” จัดในช่วงฤดูฝนที่เข้าสู่ฤดูทำนา อยู่ในช่วงเดือน ชาวนาชาวไร่จะทำพิธีบูชาขอฝนจากพญานาคเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาไม่เสียหาย ซึ่งในพื้นที่ที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานคือ อำเภอกอสมพิสัย ยังคงหลงเหลือ “เฒ่าจ๋า” ผู้ทำพิธีกรรมสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากแรงบันดาลใจข้างต้น ทำให้ผู้สร้างสรรค์ผลงานเลือกนำเสนอ คุณลักษณะ สัญลักษณ์ ในการทำพิธีกรรมบ่าวางบูชา

นาฏยประดิษฐ์ชุด “เฒ่าจ๋า”

ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ถอดคุณลักษณะ และสัญลักษณ์จากตัวตนของเฒ่าจ๋า ซึ่งเป็นชายสูงอายุที่ได้รับการยอมรับทั้งด้านการครองตนและเป็นผู้มีความรู้ทางไสยศาสตร์ กอปรกับสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ผสานเป็นรูปแบบการแสดง 8 นาที ซึ่งสะท้อนคตินิยมขณะกระทำพิธีกรรมขอฟ้าขอฝนต่อพระยาแถน นาฏกรรมผสมผสานกิริยาท่าทางการกระทำพิธีต่างๆ ทั้งการกราบ ไหว้ สวดคาถา ภาวนา เข้าทรง เดินจงกรม การรวมกลุ่มของผู้ช่วยเฒ่าจ๋า การตบมือ การโห่ร้อง สรรีระท่าทางที่เน้นการวาดวง การก้าวเดิน การโน้มตัว การก้มขณะเคลื่อนที่อย่างอิสระตามความรู้สึกของบริบทพิธีกรรม ซึ่งผู้สร้างสรรค์เลือกนักแสดงที่ผ่านทักษะด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน รวมทั้งให้ผู้แสดงออกพื้นที่ภาคสนามร่วมกับผู้สร้างสรรค์ในการเก็บข้อมูล ทำให้ผู้แสดงเห็นภาพรวมกันกับผู้สร้างสรรค์การจัดวางนักแสดง การใช้พื้นที่ที่อาศัยฉากเป็นสิ่งพรรณนาเรื่องราว อาศัยดินไม้เป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นที่สิงสถิต (ปะรำ) พิธีกรรม นักแสดงทำท่าพร้อมเพรียงบ้าง แบ่งกลุ่มพ้องร่าในพื้นที่ จังหวะ ช่วงเวลาที่แตกต่างบ้าง ดนตรีประกอบการแสดงเป็นวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน เน้นเสียงกลองและเสียงแคนเป็นหลัก ผสมผสานกายยั้งบังไฟ การโห่ร้องกายยั้งตามแบบชาวอีสาน มีช่วงของการเว้นเสียงดนตรีเงียบเพื่อปล่อยให้นักแสดงสวดภาวนาต่อพระยาแถน และเสียงตบมือเมื่อเฒ่าจ๋าปลดปล่อยจิตสื่อสารส่งสารต่อพระยาแถน นักแสดงมีจานดอกไม้ขันห้าขันแปดเหล้าขาว ฐูปเทียน หมากพลู เป็นอุปกรณ์การแสดง อีกทั้งแต่งกายสีขาวทั้งสวมใส่เสื้อแขนสั้น แขนยาว นุ่งกางเกงสั้น ยาว แตกต่างกัน และมีผ้าขาวม้าพาดบ่า คล้องคอ ไหล่ คาดเอว ตามความพอใจของผู้แสดงเพื่อให้เกิดความแตกต่างบนพื้นฐานของสภาพวิถีชีวิตจริง

การสร้างสรรคณาฏกรรมชุด “เฒ่าจ๋า” เป็นภาพสะท้อน ย้อนรอยดึกดำบรรพ์จวบจนปัจจุบัน การดำรงชีวิตของชาวอีสาน การทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการกสิกรรมเกษตรกรรม ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำฝนจากฟ้าในหน้ามรสุมตามฤดูกาล แม้ในหลายท้องที่มีเขื่อนมีระบบชลประทานผันน้ำเพาะปลูกได้หลายเที่ยวในรอบปีก็ตาม แต่หากขาดมรสุมผันน้ำฝนมาให้ไม่เพียงพอตามฤดูกาลแล้ว ระบบผันน้ำชลประทานก็กระเทือนเกิดปัญหามากมาย ฉะนั้น น้ำฝนเป็นดั่งน้ำทิพย์จากสรวงสวรรค์ที่หลังความชุ่มฉ่ำ อุดมสมบูรณ์ ความปิติสุข เต็มชีวิต และให้ชีวิตใหม่แก่ชาวโลกโดยแท้ หากฤดูเพาะปลูกปีใดแห้งแล้ง ฝนทิ้งช่วง ฝนไม่มาถูกต้องตามฤดูกาลแล้ว มหาชนก็อดหิวอดตาย ต่างก็ค้นหาสาเหตุแห่งฟ้าฝนปริศนาที่ไม่ตกต้องตามฤดูกาลนั้น ปราชญ์บรรพชนของเราบอกว่า เกิดจากประชาชนย่อหย่อนต่อการประพฤติในศีลธรรมจารีตประเพณี ผู้นำ เจ้านาย เจ้าเมือง ผู้หลักผู้ใหญ่ขาดศีลธรรม ฉ้อฉล ฉ้อราษฎร์บังหลวง ขาดความสามัคคี นอกจากบ้านเมืองไม่สงบสุขแล้วยังทำให้ดินฟ้าอากาศวิปริตอาเพศไปด้วย ต่อมาความรู้ทางวิทยาศาสตร์บอกว่า มนุษย์เราทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้แหล่งน้ำลำธาร สร้างมลภาวะต่าง ๆ เป็นปัจจัยทำให้เกิด “ภาวะโลกร้อน” ขึ้น ส่งผลต่อดินฟ้าอากาศวิปริตแปรเปลี่ยนไป เมื่อฝนไม่ตกเพราะเหตุดังกล่าว บรรพชนชาวอีสานจึงคิดค้นพิธีกรรมขอน้ำฝนขึ้นมาตามความเชื่อของตน ขอน้ำฝนจากแกน เทพบุตร เทวดาองค์ที่มีหน้าที่ให้น้ำฝน น้ำฟ้าประทานแก่ชาวโลกทั้งมวลหากองค์ท่านไม่พึงพอใจก็ไม่ทำหน้าที่ ทำเป็นเฉยเมยไปเสีย ดังนั้น ปราชญ์บรรพชนชาวอีสานจึงทำพิธีกรรมขอฝน โดยมี “เฒ่าจ๋า” เป็นผู้สื่อสารกลางส่งสารต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวอีสานนับถือ

นาฏยประดิษฐ์ชุด “โหมม”

ผู้สร้างสรรค์ : อาจารย์ ดร. พิระ พันลูกท้าว

แนวคิด

“คุณธรรมจริยธรรม” ที่เชื่อมโยงวิถีแห่งการครองตน ในการทำหน้าที่กล่อมเกล่าและปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องให้สมาชิกในครอบครัว รวมถึงการสร้างความรักความผูกพันและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นมีวิธีการสร้างความอบอุ่นอย่างให้กับครอบครัวถ้าสมาชิกในครอบครัวมีความรักความเข้าใจซึ่งกันละกัน เอื้ออาทรห่วงใยดูแลซึ่งกันและกัน ก็จะส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขและปลูกฝังบุคลิกภาพที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัวได้ แต่ในขณะเดียวกันถ้าสมาชิกในครอบครัวทะเลาะวิวาทกัน มีความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกัน ครอบครัวก็จะมีความสุข และอาจส่งผลให้คนในครอบครัวก้าวร้าว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและไม่สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ จากคตินิยมดังกล่าวถ่ายทอดผ่านงานนาฏกรรม ซึ่งสะท้อนแนวคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความงามเชิงสัญลักษณ์โดยมุ่งหวังสื่อสารด้านคตินิยม ความเชื่อ เพื่อยกระดับจิตใจมนุษย์ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ตามครรลองครองธรรมของชาวอีสาน

หลักการนาฏยประดิษฐ์ชุด “โหมม”

การออกแบบการแสดง ได้แรงบันดาลใจจาก “พิธิบายศรีสู่ขวัญชาวอีสาน” เป็นพิธีที่สำคัญของชาวอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้น ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพบว่า การดำเนินชีวิตของชาวอีสานแทบทุกอย่าง จึงมีการบายศรีสู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ เป็นการเรียกร่องพลังทางจิตช่วยให้มีพลังใจที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าภัยพิบัติต่างๆได้ การสู่ขวัญช่วยทำให้เกิดมงคล ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความสุขราบรื่น มีโชคลาภมากขึ้น และอาจลดปรารถนาให้ผู้ใดที่เคราะห์ร้ายพ้นจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง

ด้วยมูลเหตุแห่งการสู่ขวัญ ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ร้อยเรียงร่างกาย สรีระของนักแสดงเข้ากับอุปกรณ์การ แสดงที่ถอดสัญลักษณ์เพียงโครงสร้างของแกนกลางของต้นบายศรี อันหมายถึง แก่นหลัก แก่นแท้ของสังคม ส่วนสรีระร่างกายที่ประกอบเป็นท่าทาง หมายถึง ใบตอง ดอกไม้ และเครื่องมงคล

นาฏยประดิษฐ์ชุด “โฮม”

ผู้สร้างสรรค์ผลงานมีพื้นฐานการเรียนรู้ การแสดงบัลเลต์ จึงใช้กลเม็ดในการออกแบบโดยผสมผสานศาสตร์ การเคลื่อนไหวแบบบัลเลต์ และนักแสดงเป็นผู้ที่มีพื้นฐานการเรียนรู้บัลเลต์ ผสานการเคลื่อนไหว การกำหนด ทิศทาง ด้วยปลายเท้าบนพื้นฐานของบัลเลต์ ผู้สร้างสรรค์ผลงานไม่ให้นักแสดงสวมใส่รองเท้า อันแสดง ความเคารพในการเข้าร่วมวัฒนธรรมอีสานในพิธีบายศรีสู่ขวัญ ดังนั้น ลักษณะของท่าและการเคลื่อนไหวจึงเป็น ศาสตร์แห่งการผสมผสานตะวันตกในแบบฉบับการตีความบนเรื่องราวของวิถีชีวิตคนอีสาน เท้าเป็นการเป็น หลัก ในขณะที่ร่างกายที่การบิด ขด งอ ห่อตัว โดยผสมผสานการม้วนมือจีบอย่างอิสระของฟ้อนอีสาน มีการ ยกตัว ต่อตัว การใช้แขน เท้าที่สานระหว่างนักแสดง เชื่อมโยงเป็นเส้นสาย เพื่อแสดงสัญลักษณ์ของการเข้า กลุ่ม รวมกลุ่ม สะท้อนความกลมเกลียวสมัครสมานสามัคคี

ดนตรีประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์ผลงานใช้เดี่ยวแคน “ลายบายศรีสู่ขวัญ” ตลอดทั้ง 8 นาที เพื่อ ต้องการบรรยากาศแห่งความสงบเงียบ พลัง ความขลังของพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ

“นาฏยประดิษฐ์ชุด โฮม” เป็นสัญลักษณ์ของความกลมเกลียว เป็นหนึ่ง ความมีน้ำใจ เสียสละของคน อีสานผ่านพิธีบายศรีสู่ขวัญตามจารีตอีสาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขวัญและจิตใจ ช่วยก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่ ดีขึ้น ซึ่งชาวอีสานเห็นความสำคัญทางจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักจะมีการ สู่ขวัญควบคู่กันไปเสมอ การสู่ขวัญจะช่วยให้เกิดสิริมงคล ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น จิตใจเข้มแข็ง โชคดียิ่งขึ้น ปิดเป้าสิ่งที่ไม่ดี หายจากสรรพเคราะห์ทั้งปวง

นาฏยประดิษฐ์ชุด “เสียงสนั่น”

ผู้สร้างสรรค์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรพงศ์ เสนไสย

แนวคิด

กลองเป็นเครื่องดนตรีที่มีอิทธิพลต่อวิถีความเป็นอยู่ของคนอีสาน เสียงกลอง หมายถึง การสื่อสาร ซึ่งสะท้อนการเชื่อมความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บทบาทของเสียงกลองทำให้เกิดพลัง ปลุกเร้า เสริมแรง ให้กำลังใจ หลอมรวมความเป็นหนึ่ง เสียงอันเกิดจากความสนุกสนาน จากความศรัทธา ความเชื่อ จากพิธีกรรม การปกครอง ทำให้เกิดการสันติสุขเทือนทางสังคม ทำให้ชาวอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามได้ยกระดับของ “กลองยาว” ให้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมือง” อีกทั้งขับเคลื่อนให้เป็นเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ชนรุ่นหลัง

เมื่อเส้นหนังร้อยผืนหนัง ซึ่งให้ตั้ง บนเนื้อไม้ที่ผ่านการกลึงเกลาเป็นรูปทรงตอนหน้ากลมกว้างใหญ่ ตอนท้ายลักษณะเรียวแล้วบาน ตอนปลายเป็นรูปดอกลำโพง ก่อเกิดการสันติสุขของการดบปรปติ ความกังวาน ความก้องของเสียงที่แตกต่างเกิดจากการกำหนดโดยประเภทของการใช้งาน เสียงแต่ละเสียงจากการกระทบสะบัดตี คือ การปลดปล่อยสัญชาตญาณของคนอีสาน นี่คือ สัญญะแห่งการหลอมรวมสู่ความเป็นหนึ่งของชาวอีสาน กว่าจะเป็นกลองหนึ่งใบได้ต้องอาศัยความเพียรมานะ พยายาม แสวงหาทรัพยากรแวดล้อมจากภูมิปัญญา ความประณีตเชิงช่าง ความเชื่อ ความรัก ความศรัทธา ผ่านประสบการณ์ กลเม็ดเด็ดพรายส่งถ่ายจากรุ่นสู่รุ่น

หลักการนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เสียงสนั่น”

ประเพณีของชาวอีสาน มีความหลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดมาจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และอิทธิพลของศาสนา ที่มีต่อคนในท้องถิ่น ประเพณีต่างๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพ และเพื่อถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาของคนอีสาน ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึง ความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมาต่อเนื่อง ภูมิปัญญาจะ เป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ ซึ่งอาจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน หรือเป็นลักษณะ สากกลที่หลากหลาย ท้องถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ล้วนเกิดจากการที่ ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน

การรวมกำลังช่วยกันทำงานที่ใหญ่หลวง เกินวิสัยที่จะทำได้สำเร็จคนเดียว หรือครอบครัวเดียว เช่น การลงแขก สร้างบ้าน สร้างวัด สร้างโรงเรียน สร้างถนนหนทาง หรือขุดลอกแหล่งน้ำ เป็นกิจกรรมที่แสดงถึง

ความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันภายในชุมชนชาวอีสาน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทั่วไปภูมิ ปัญญา พื้นบ้านเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ มีลักษณะเด่นคือ สร้างสำนึกเป็นหมู่คณะสูง ทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ

นาฏยประดิษฐ์ชุด “เสียงสนั่น”

จากบุญประเพณี สู่ภูมิปัญญาชาวอีสาน ผสมผสานเนื้อหาเป็นนาฏยประดิษฐ์ชุด “เสียงสนั่น” ผู้สร้างสรรค์ผลงานมุ่งนำเสนอสัญลักษณ์เชิงนามธรรม ภายใต้แนวคิดเสียงกลอง หนึ่งกลอง กรรมวิธีการประกอบร่างสร้างเป็นตัวและเป็นเสียงที่แตกต่างทั้งขนาดและเสียง หากตัวโน้ตทุกตัวมีชีวิต หากผืนหนังเสมือนผืนแผ่นดิน ผืนฟ้าที่อาศัย จะสะท้อนพลังเสียงเป็นตัวตนคนเมืองวาปีปทุมที่ดำรงชีวิต ผู้สร้างสรรค์ผลงานเล่าเรื่องราว วัตถุประสงค์ แนวคิดที่อยู่ในจินตนาการสู่กลุ่มนักแสดง ซึ่งนักแสดงจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สร้างสรรค์และเพื่อนนักแสดงด้วยกันเอง ตั้งแต่กระบวนการฝึกซ้อมที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตีความหมาย ภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกัน ก่อนจะถ่ายทอดกระบวนการทำที่เป็นลักษณะ “ทำทางอันเป็นแก่นหรือโครงสร้างของงาน” และให้นักแสดงค้นสดตามความถนัดเมื่อถึงช่วงเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อคงไว้ซึ่งแก่นของเรื่องราว นักแสดงทำหน้าที่เป็นตัวสัญลักษณ์ที่สามารถประกอบสรีระ ร่างกาย อารมณ์ จาคนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เช่น ร่างกายของคนคือกลอง คือแผ่นดิน คือเส้นสายหนึ่งกลอง คือเสียงแหลม เสียง กลาง เสียงสูงของตัวโน้ต นักแสดงจะปลดปล่อยประสบการณ์สุนทรีย์ให้เป็นกระบวนการทำ โดยผู้สร้างสรรค์จะเลือก คัดสรรทำทางที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันของนักแสดงมาปรุงแต่ง ให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

“เสียงสนั่น” เป็นนาฏกรรมเชิงสัญลักษณ์ ดังนั้น ภายในเวลา 8 นาทีของการแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบเสียงประกอบการแสดงเป็น Ambience Sound ผสมผสานกับจังหวะและทำนองดนตรีพื้นบ้านอีสาน หมายถึง เสียงที่บ่งบอกถึงบรรยากาศบริบทวิถีชีวิตชาวอีสานในการดำรงชีวิตตั้งแต่เช้าจรดเย็น เสียงกระดังงาควาย เสียงจิ้งหรีด จักจั่น เสียงกอไม้เสียดสี เสียงพูดคุยสนทนาของผู้คน ผสมผสานสลับช่วงเวลา ดังนั้น ผู้แสดงต้องทำความเข้าใจในเรื่องการทำท่าทางให้สอดคล้องประสานกับเสียงที่ปราศจากทำนองและจังหวะ ด้วยประสบการณ์ร่วมในฐานะที่เกิดมาเป็นชาวอีสาน สัญลักษณ์ที่สะท้อนคตินิยมชาววาปีปทุมในงานกลองยาว ผู้สร้างสรรค์คัดสรรออกแบบเครื่องแต่งกายนักแสดงจากผ้าโสร่งที่นิยมสวมใส่ขณะตีกลอง อีกทั้งยังใช้

ผ้าขาวม้าหรือผ้าโสร่งประดับกลอง ประดับตกแต่งรถขบวนกลองยาว เลือกสีน้ำตาลจากผืนหนังกลอง และเลือกผ้าเส้นใยหยาบแทนสัญลักษณ์ของเส้นหนังสำหรับร้อยรัดขึงกลอง นอกจากนั้น ผู้สร้างสรรค์ผลงานเลือกใบบัวเป็นการเริ่มเรื่องและเล่าเรื่องซึ่งบ่งชี้ชื่อของอำเภอลำปำ

สรุปอภิปรายผลโครงการฯ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ นาฏยประดิษฐ์ ไว้ว่า “ นาฏยประดิษฐ์ “ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่นๆที่สำคัญในการแสดงทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งๆสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้”

นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย หรือ นาฏกรรมแห่งห้วงเวลา จาก 5 ผลงานของคณะผู้ดำเนินการวิจัย พบว่าเป็นการประกอบสร้างงานออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กระบวนการนาฏยประดิษฐ์จากรูปแบบนาฏยจารีตดั้งเดิม

กลุ่มการสร้างสรรค์แบบ “นาฏยจารีตดั้งเดิม” ในโครงการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การประกอบสร้างกระบวนการท่ารำ และการคัดสรรองค์ประกอบศิลป์ที่ถ่ายทอดรูปแบบนาฏกรรมแบบจารีตที่เคยมีการสร้างสรรค์มาก่อน หากแต่มีการตีความใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่คณะผู้สร้างสรรค์กำหนด โดยพิจารณาจากความถนัด ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเชิงทักษะและประสบการณ์ของนักนาฏยประดิษฐ์ นั่นคือ ชุด “บุพการี” ซึ่งอาศัยโครงสร้างท่ารำ การเคลื่อนไหว และองค์ประกอบศิลป์ตามแบบของนาฏศิลป์ไทยจารีต (ราชสำนัก) และชุด “เฒ่าจ๋า” ซึ่งผู้สร้างสรรค์มีความถนัด เชี่ยวชาญทักษะนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานดั้งเดิม ซึ่งทั้ง 2 ชุด ผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องการออกแบบ ร้อยเรียงท่าทางเป็นกระบวนการท่าใหม่ แต่ยังคงรักษาจารีตระบบ ระเบียบกระบวนการ (โครงสร้างร่างกาย) การเคลื่อนไหว การเชื่อมกระบวนการท่า เครื่องดนตรี การเรียบเรียงเสียงประสาน บทวรรณกรรม เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง ฯลฯ ทั้งนี้ ถึงแม้จะรักษาแบบแผนโครงสร้างร่างกาย ท่ารำแบบจารีต แต่มีการตีความใหม่ ตามประสบการณ์ แรงบันดาลใจ และจินตนาการของผู้สร้างสรรค์

2. กระบวนการนาฏยประดิษฐ์ร่วมสมัยรูปแบบปัจจุบันกาล

กลุ่มการสร้างสรรค์แบบใหม่ หมายถึง การคิด การตีความ การกำหนดรูปแบบการแสดง ให้เป็นลักษณะของนาฏยศิลป์ร่วมสมัย ที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงมิติระหว่างกาลเวลา และการผสมผสานศาสตร์ของนาฏกรรมมากกว่าหนึ่งศาสตร์เข้าด้วยกันให้เป็นเอกภาพ ซึ่งหมายถึง การที่นักนาฏยประดิษฐ์หลีกเลี่ยงการยึดติดกับกรอบจารีตเดิม ประสบการณ์เดิมที่ผู้สร้างสรรค์เคยสร้างสรรค์มาก่อน มีกระบวนการที่ต้องอาศัยการสื่อสารการแสดงในลักษณะของความสลับซับซ้อน ทั้งด้านความคิด การตีความเนื้อหาสาระ การจัดวางองค์ประกอบกลุ่มผู้แสดง กระบวนท่าเต้นรำ การสื่อสารการแสดงผ่านอารมณ์ การกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหว และองค์ประกอบศิลป์ โดยเฉพาะ “กระบวนท่าเต้นรำนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย” เป็นการคิดสร้างท่าเต้นรำในลักษณะของความคิด ประสบการณ์ความรู้ ความพอใจส่วนตัวของศิลปินในฐานะที่เป็นคนไทย ในห้วงของกาลเวลาปัจจุบัน ช่วงวัยของนาฏยศิลปิน และประสบการณ์ชีวิตที่สลับซับซ้อนวิถีทางสังคมแบบไทยๆ ทักษะนาฏกรรมตามฐานานุกรม (คุณสมบัติของร่างกายแบบไทย) จัดวางสรีระร่างกาย การเชื่อมต่อท่าทาง การเคลื่อนไหวให้เป็นไปตามแก่นสาระของ แก่นของความคิด กรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ของการประดิษฐ์ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนท่าที่ไม่มีความหมายโดยตรง

ผลงานการแสดงทั้ง 5 ชุด ล้วนอาศัยทฤษฎี หลักการนาฏยประดิษฐ์ (Theory of Choreography) ทั้งที่เป็นหลักการสากล และเป็นสิ่งที่คิดบูรณาการจากประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์ ประกอบด้วย การกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับแก่นเรื่อง (Theme) กรอบความคิด (Conception) ศักยภาพของผู้แสดง (Ability) พรสวรรค์ของสรีระร่างกาย (Gift) ท่าหนึ่งหนึ่งท่า (Gesture) กระบวนท่าเต้นรำสมบูรณ์ (Posture) การจัดกระบวนท่าที่เน้นความสมดุล และอสมดุล (Symmetry and Asymmetry) การกำหนดระดับความสูง กลาง ต่ำของกระบวนท่า (Levels) การจัดวางกลุ่มผู้แสดง (Group Design/small Group) การทำท่าทางด้วยระยะเวลาที่แตกต่างของนักแสดง (Timing) การเน้นรูปแบบเต้นรำเดี่ยว (Solo Dance) ของผู้แสดงเพื่อแสดงจุดสำคัญ (High Light) ของเรื่องราว / สถานการณ์ การกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหว (Direction) พลังการเคลื่อนไหว (Dynamic) การด้นสดของผู้แสดง หรือ “นาฏยปฏิภาณ” (Dance Improvisation) รวมทั้งองค์ประกอบศิลปะสำคัญที่ใช้ในการสร้างผลงานทางนาฏยศิลป์ (The Element of Arts)

วิธีการสื่อสารระหว่างผู้สร้างสรรค์ผลงานกับนักแสดง เป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้นักแสดงเข้าถึงแก่นของเนื้อหาการแสดง และรูปแบบการนำเสนอ และสิ่งที่จำเป็นที่ขาดเสียมิได้สำหรับคุณลักษณะของนักแสดงที่สะท้อนทักษะปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การอธิบายเนื้อหา แรงบันดาลใจ วัตถุประสงค์ ภาพรวมของการแสดง รูปแบบของการเคลื่อนไหว องค์ประกอบศิลป์ 2. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ประสบการณ์สุนทรีย์ระหว่างนักสร้างสรรค์และนักแสดง 3. การเปิดโอกาสให้นักแสดงได้แสดงศักยภาพพิเศษ

ของร่างกาย (ทักษะปฏิบัติ) เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกพินิจ พิจารณา อันจักเป็นประโยชน์ในการออกแบบสร้างสรรค์ และ 4. นาฏยปฏิภาณ หรือ “การด้นสด” (Dance Improvisation) หมายถึง การแสดงท่าเต้นรำของผู้แสดง ขณะทำการแสดง ณ ขณะนั้น ด้วยการคิดกระบวนท่าเต้นรำ การเคลื่อนไหวสรีระร่างกาย อารมณ์ และจิตลีลาอย่างฉับพลัน โดยปฏิภาณดังกล่าวเกิดขึ้นมาจาก ผู้แสดงต้องผ่านประสบการณ์ เฉลียวฉลาด แดกฉานเข้าถึงเนื้อหาแนวคิดของการแสดงอย่างลึกซึ้ง เปี่ยมด้วยจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ เฉพาะตัว ด้วยการบรรจงปลดปล่อยทักษะทางนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่องและราบรื่น โดยที่ผู้ชม หรือนักนาฏย ประดิษฐ์ไม่อาจล่วงรู้เลยจะมีการตระเตรียม ชักซ้อมมาก่อน ทว่า การด้นสดที่ยังคงคุณค่า มีความหมาย สอดคล้อง ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการแสดงหรือตามความต้องการของผู้ออกแบบนาฏยประดิษฐ์/ผู้กำกับ การแสดง ซึ่งบางสถานการณ์ “นาฏยปฏิภาณ” อาจเกิดขึ้นจากความผิดพลาดของผู้แสดง หรือฝ่ายผลิตอื่นๆ เช่น ฝ่ายเทคนิคแสงสีเสียง เครื่องแต่งกาย หรือนักแสดงด้วยตนเอง บางครั้ง “นาฏยปฏิภาณ” อาจเกิดจากการเข้าถึงการแสดงอย่างเต็มเปี่ยมของผู้แสดง (Inner) แล้วปล่อยกระบวนท่าเต้นรำเชิงทักษะนาฏศิลป์ ภายนอกมาเกินกว่าที่กำหนดไว้ หรือคาดหวังไว้

ดังนั้น นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ในการสร้างสรรค์โครงการครั้งนี้ จึงหมายถึง “นาฏกรรมไทยอันเกิดขึ้นตามห้วงของกาลเวลาแห่งปัจจุบัน และดำเนินไปตามปัจจุบันกาล ตามวิถี ประสบการณ์ ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์แบบนาฏศิลป์ไทย”

3. สรุปการออกแบบ และการผลิตการแสดง

ขั้นตอนการทำงาน สภาพปัญหา การจัดการกับปัญหา และผลการสร้างสรรค์

3.1. งานสถานที่ : ออกแบบฉากและเวทีการแสดง

3.1.1. อาคาร

เบื้องต้นคณะผู้สร้างสรรค์ผลงานเลือกสถานที่ในการจัดการแสดงเพื่อเผยแพร่ผลงาน ณ อาคารเรียนวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื่องจากเดือนกรกฎาคม เป็นฤดูฝน ซึ่งมีอัตราเสี่ยงต่อสภาพลมพายุ และสายฝน จึงเลือกพื้นที่ในโรงละคร อีกทั้งสะดวกต่อการออกแบบระบบแสง ควบคุมเสียง แต่เมื่อมีการเลื่อน ขยายเวลาออกไป เนื่องจากโรงละครติดงานต้อนรับพระราชอาคันตุกะ เจ้าชายจากประเทศญี่ปุ่นเสด็จพระราชดำเนิน จึงไม่สามารถใช้โรงละครได้ คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้หารือ และประสานงานยังหน่วยงานอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นห้องประชุม หรือหอประชุมที่มีเวที ที่นั่งผู้ชมภายในหน่วยงานคณะต่างๆของมหาวิทยาลัย แต่ก็พบสภาพปัญหาคือ ขนาดพื้นที่เวทีแคบ จุนักแสดงได้เพียง 3-5 คน ทำให้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการกำหนดจำนวนนักแสดงที่กำหนดไว้ อีกทั้งมีสภาพเพดานต่ำ ไม่เหมาะสำหรับการจัดวางระบบแสง รวมถึงเงื่อนไขของการขอใช้พื้นที่ คือ ห้ามติดตั้ง ดอก ฝิ่ง ซึ่งวัสดุอื่นๆที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อผ้า เพดาน และผนัง ดังนั้น คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้เลือกเวทีนอกสถานที่ของมหาวิทยาลัยที่เป็นโรงละครกลางแจ้ง แต่เนื่องจาก ได้ติดต่อสอบถามไปยังกรมอุทยานฯถึงสภาพดินฟ้าอากาศล่วงหน้า 10 วัน ทำให้ไม่สามารถใช้โรงละครกลางแจ้งได้

สภาพอาคารบริการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นอาคารโถงเอนกประสงค์ หลังคาสูง และมีเวทีเดิมก่อนออกแบบ สร้างฉากและเวทีการแสดง

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงเหลือเพียงทางเลือกเดียว คือ ใช้อาคารที่มีเวทีเอนกประสงค์ อาคารบริการนิสิตที่สร้างขึ้นเพื่อทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัย สามารถทำการสร้างสรรค์งานฉากได้อย่างเสรี ตามที่ออกแบบฉากและเวทีไว้ แต่กระนั้น สภาพอาคารเป็นอาคารโถงหลังคาสูง รายรอบด้วยห้อง ทำให้เกิดเสียงก้อง อาจทำให้ระบบการออกแบบเสียง (ลำโพง) ไม่เหมาะสมกับการจัดการแสดง แต่คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ปรึกษา และเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการวางระบบเสียงเข้าพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งพบว่า สามารถจัดการกับสภาพปัญหาเสียงก้องของสภาพอาคารได้ด้วยการลดเสียงเบส เพิ่มเสียงกลางและเสียงแหลม อีกทั้ง การจัดวางลำโพงในมิติที่แขวนสูง ผสมผสานกับการวางต่ำ ปิดป้องศาเข้าหาผู้ชมในระยะเท่าๆกัน รวมทั้ง วางมอร์นิเตอร์ลำโพงจำนวน 4 ตัว สำหรับบนเวทีนักแสดง เพื่อลดการ Delayed ของการเสียงระหว่างระยะของนักแสดงและผู้ชมจะได้รับบรรณรสที่เท่ากัน

3.1.2. เวที

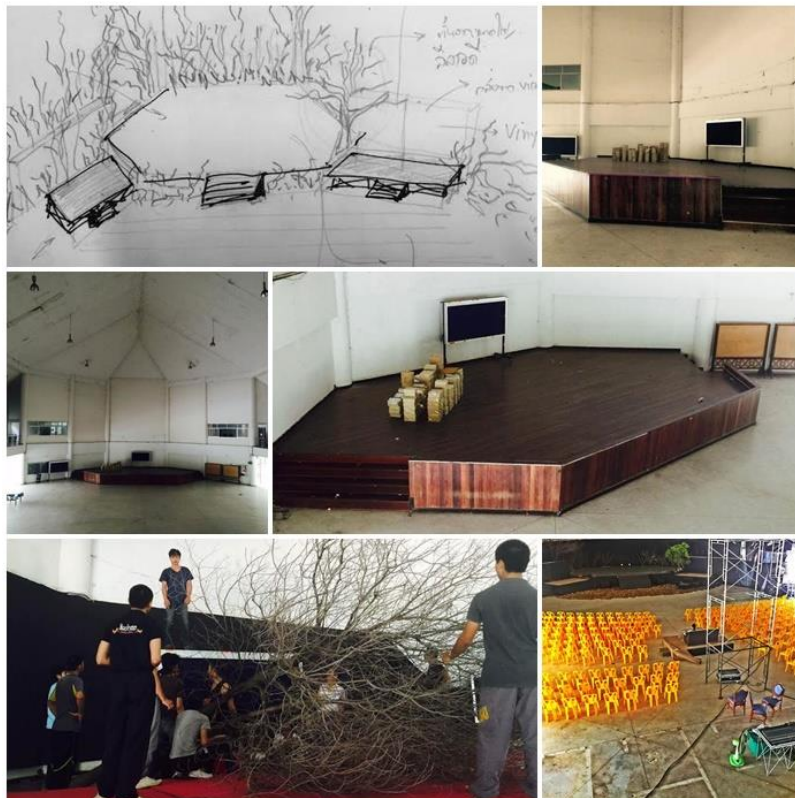

สภาพเวทีเดิมภายในอาคารบริการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคามก่อนการจัดการแสดง

ลักษณะการออกแบบเวที เนื่องจากเวทีเดิมมีลักษณะเป็นรูปแปดเหลี่ยม ยาว 12 เมตร ลึก 8 เมตร มีทางขึ้น – ลง สองข้าง ขนาดกว้าง 1.5 เมตร มีขอบด้านหน้ายกสูง ซึ่งขอบดังกล่าวไม่เหมาะสมกับธรรมชาติของการแสดง เพราะการแสดงจำเป็นต้องเห็นการเคลื่อนไหวของเท้า ดังนั้น คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงได้ยกพื้นเวทีสูงเท่ากับขอบเวทีเดิมด้วยกล่องเอนกประสงค์ พร้อมกับปูพื้นยางสำหรับการแสดง พร้อมกับติดเทปกาวยาวระหว่างรอยต่อของแผ่นยาง อีกทั้งได้สร้างเวทีเอนกประสงค์ สูง 1 เมตร ยาว 3 เมตร ไว้สองข้างของเวทีเดิมเพิ่มเติมด้วยบันไดเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการจัดการเข้าออก ขึ้น – ลง ของนักแสดง

3.1.3. การออกแบบและสร้างงานฉาก

เป็นการออกแบบฉากเอนกประสงค์ หมายถึง การออกแบบฉากจินตนาการ ที่สามารถสื่อความหมาย สัญลักษณ์ได้ตามความรู้สึก ประสบการณ์สุนทรีย์ของนักแสดงและผู้ชม เพื่อมองเห็นวัตถุที่จัดวางเป็นสถานที่ต่างๆตามบริบทการแสดง โดยการใช้ต้นไม้แห้งขนาดสูง 4-5 เมตร วางไว้ที่มุมขวาของเวที ประดับด้วยกิ่งไม้แห้ง จัดวางโดยอาศัยองค์ประกอบการจัดวางทางศิลปะให้เกิดมิติ ตื้น ลึก (perspective) พร้อมทั้งได้เลือกต้นไม้ลวดลาย 1 ต้น วางเยื้องกับทิศทางของต้นไม้แห้งสูง โดยมีแนวคิดในการออกแบบฉากคือ “แผ่นดินอีสานได้รับการขนานนามว่าแห้งแล้ง แต่ในความแห้งแล้งนั้น ศิลปวัฒนธรรมยังคงรุ่งเรือง รุ่งโรจน์ ไม่เป็นไปตามสภาพดินฟ้าอากาศ”

ภาพลักษณะของเวทีสถาน การออกแบบ การสร้างฉาก การต่อเติมเวที และการจัดที่นั่งผู้ชม

คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ออกแบบปูพื้นผนังด้วยผ้าสีดำยาวตามสภาพของผนังอาคาร เพื่อต้องการให้พื้นที่การแสดงไร้อะไรแสงอื่นๆรบกวน แต่ก็ไม่สามารถปูพื้นผ้าสีดำได้ทั้งหมดตลอดอาคาร

เนื่องจากมีลักษณะหลังคาสูงกว่า 20 เมตร ลักษณะการปิดพื้นที่รายรอบเวทีสถานโดยเป็นผ้าสีดำ เนื่องจากต้องการสร้างอารมณ์ (mood and tone) ของแสงให้สอดคล้องกับบริบทของการแสดง

3.1.4. การจัดที่นั่งของผู้ชม

คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ออกแบบลักษณะการจัดที่นั่งของผู้ชมเป็นรูปโค้ง โดยให้เก้าอี้ตั้งในตำแหน่งสลับฟันปลาระหว่างแถวหน้าและแถวหลัง เพื่อมิให้ที่นั่งแถวหน้าบดบังการแสดงของคนแถวหลัง อีกทั้ง เว้นระยะห่างระหว่างพื้นที่ทำการแสดงกับผู้ชมประมาณ 10 เมตร เพื่อให้สามารถใช้จินตนาการชมบริบทของเรื่องราว ระยะของแสง เทคนิคพิเศษ รวมทั้งฉาก ซึ่งการออกแบบจัดวางที่นั่งดังกล่าว ระยะของผู้ชมจะไม่ได้ใกล้ชิดกับผู้แสดง จนเกินไป อีกทั้งได้จัดช่องว่างสำหรับการเดินเข้าออกได้อย่างสะดวกสบาย

นอกจากนั้น คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานยังได้คำนึงถึงตำแหน่งการจัดวางที่นั่งชมสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินผลงานสร้างสรรค์ ด้วยการระดมความคิดกำหนดตำแหน่งระยะที่เหมาะสม ซึ่งคณะผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ลงมติว่า ความห่างระดับสายตาของผู้ประเมินกับพื้นที่นักแสดงประมาณ 12 เมตร ยกพื้นสูง 1 ฟุต การทดลองเลือกเก้าอี้ชมการแสดงที่เน้นพนักพิงหลังตรง

3.1.5. แสง เสียง และเทคนิคพิเศษ

การออกแบบระบบของแสงคณะผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ประชุมกำหนดกรอบแนวคิดการแสดงกับผู้ว่าจ้างเพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิดการแสดง ก่อนจะจัดวางตำแหน่งของวัสดุอุปกรณ์แสง เทคนิคพิเศษต่างๆ อีกทั้ง ประชุมหารือ และแสวงหาความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาระบบเสียง

จากการทดสอบระบบเสียง สามารถจัดการกับสภาพปัญหาเสียงก้องของสภาพอาคารได้ด้วยการลดเสียงเบส เพิ่มเสียงกลางและเสียงแหลม อีกทั้ง การจัดวางลำโพงในมิติที่แขวนสูง ผสมผสานกับการวางต่ำ บิดปรับองศาเข้าหาผู้ชมในระยะเท่าๆกัน รวมทั้ง วางมอร์นิตอร์ลำโพง จำนวน 4 ตัว 4 มุมสำหรับบนเวทีนักแสดง ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของนักแสดง เพื่อลดการ Delayed ของการเสียงระหว่างระยะของนักแสดงและผู้ชมจะได้รับบรรณรสที่เท่ากัน ซึ่งทุกครั้งของการซ้อมการแสดง คณะผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องตรวจสอบบริเวณรายรอบของพื้นที่ทำการแสดง ทั้งบนเวที และตำแหน่งที่นั่งของผู้ชม พร้อมกับกำกับความดังของเสียงที่แตกต่างกัน ตามบริบทของการแสดงของผู้สร้างสรรค์ผลงาน

3.1.6. การบริหารองค์กรผลิตการแสดง

- 3.1.6.1. ผู้ควบคุมลำดับการแสดง (Show Director) หมายถึง บุคคลที่ดำเนินการควบคุมรายการแสดงทั้งหมดเพื่อให้เป็นไปตามที่ผู้กำกับการแสดงกำหนดเป้าหมายไว้ (หัวหน้าโครงการวิจัยฯ) ซึ่งต้องสั่งการ และประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายก่อนการทำการแสดง และขณะดำเนินการแสดง ไม่ว่าจะเป็นนักแสดง ผู้สร้างสรรค์ผลงาน เจ้าหน้าที่ที่รักษาความปลอดภัย ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายปฐมภูมิ ฝ่ายแสง ฝ่ายเสียง ฯลฯ ทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานต้องเป็นไปตามบทการแสดง (Script) ที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการปฏิบัติหน้าที่โครงการวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะได้มีการประชุมปรึกษาหารือเบื้องต้นก่อนการลงมือปฏิบัติงานจริง
- 3.1.6.2. ผู้กำกับเวที และผู้ช่วยผู้กำกับเวที (stage manager and Back Stage)

การออกแบบโรงละครเฉพาะกิจของโครงการวิจัยครั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยผู้กำกับเวที ซึ่งโครงการวิจัยครั้งนี้ ใช้ผู้กำกับเวทีและผู้ช่วยกำกับเวที ทั้งสิ้น 12 คน เนื่องจากชุดการแสดงเป็นการแสดงแบบต่อเนื่อง และมีฉากเพียงฉากเดียวดำเนินเรื่อง ฉะนั้น พื้นที่ของการแสดงต้องดำเนินไปอย่างไม่สะดุด อีกทั้งแต่ละชุดมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง “ผู้กำกับเวที” เปรียบได้กับแม่บ้านที่มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของทุกคนและดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้งานของทุกฝ่ายบรรลุผลตามเป้าหมาย ในบรรดาผู้ที่ทำงาน “หลังฉาก” ผู้กำกับเวที นับว่าทำหน้าที่ " นับตั้งแต่ อำนวยความสะดวกพื้นที่หลังโรงละคร เปลี่ยนฉาก เปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้นักแสดง ตลอดจนจัดเครื่องประกอบการแสดงให้เรียบร้อยทุกอย่าง ซึ่งผลการปฏิบัติหน้าที่โครงการวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะได้มีการประชุมปรึกษาหารือเบื้องต้น รวมทั้งการซักซ้อมลำดับการแสดง การจับเวลา การทดลองวัสดุอุปกรณ์ การแสดง รวมทั้งเครื่องมือสื่อสารก่อนการลงมือปฏิบัติงานจริง

3.1.6.3. ฝ่ายผู้จัดและนิทรรศการ

ทำหน้าที่ออกแบบรูปเล่ม ปก จัดพิมพ์เนื้อหา พิสูจน์อักษร ถ่ายภาพแบบ จัดวางร่างก่อนเข้าโรงพิมพ์เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหัวหน้าโครงการวิจัยกำหนด ซึ่งโครงการวิจัยในครั้งนี้ ได้รวมฝ่ายแสดงนิทรรศการเข้าด้วยกัน เพราะมีความจำเป็นต้องอาศัยเนื้อหาของเรื่องราวงานวิจัย สู่การออกแบบ จัดวาง พรินต์เอาท์ไวเนลเพื่อแสดงเป็นนิทรรศการ ซึ่งผลการปฏิบัติหน้าที่ โครงการวิจัยครั้งนี้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะผู้รับผิดชอบงานมีความรู้ด้านองค์ประกอบศิลป์ การถ่ายภาพ การพิมพ์ การจัดวาง อีกทั้งได้มีการประชุมปรึกษาหารือเบื้องต้นก่อนการลงมือปฏิบัติงานจริง จนกระทั่งการเก็บงานหลังเสร็จสิ้นการแสดง

สิ่งที่ค้นพบ และสิ่งที่ได้จากโครงการวิจัยฯ

1. “นาฏกรรม” เป็นศาสตร์ที่ต้องใช้สรีระร่างกายพรรณนาสื่อสาร ส่งสารจากกรอบแนวคิดที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ดังนั้น การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ร่วมสมัย หากผู้สร้างสรรค์ต่อยอดการแสดงอันเป็นนามธรรมให้เป็นนามธรรม หรือไม่สามารถคลาปนามธรรมได้ อาจเป็นปัญหาในการส่งสารสื่อสารที่ทำให้ผู้ชมไม่สามารถเข้าใจในวิธีคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “รูปแบบนาฏกรรมที่ปราศจากการอธิบายเป็นวาจา” รวมทั้งการที่ผู้สร้างสรรค์ไม่อธิบายที่มาของการแสดงก่อนผู้ชมจะชมการแสดง อย่างไรก็ตาม ภายใต้กรอบแนวคิด ภายใต้โจทย์ “คุณธรรม จริยธรรม” โดยนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปธรรมนั้น ถือว่า เป็นเรื่องที่คุณผู้สร้างสรรค์ต้องอาศัยประสบการณ์ด้านการตีความ ฉะนั้น การเลือกหยิบองค์ประกอบศิลป์อื่นๆ มาเป็นเครื่องเสริม เพื่อเพิ่มความกระจ่างในการเล่าเรื่อง หรือการแสดง เป็นสิ่งจำเป็น และเป็นตัวช่วยที่ทำให้นาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. ชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นดนตรี เสียง อุปกรณ์การแสดง เครื่องแต่งกาย ฉาก และเทคนิคพิเศษอื่นๆ ทว่า หากพิจารณาในศาสตร์ หรือหลักการประกอบสร้างงานทางนาฏศิลป์ที่มุ่งเน้นกระบวนการสื่อสารเพียงร่างกายและอารมณ์ ปราศจากอุปกรณ์การแสดง หรือสื่ออื่นๆ ช่วย การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ก็อาจเป็นความท้าทายของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ที่ต้องบรรจงออกแบบโดยเพ้นท่าทาง สรีระร่างกาย พลั่ง สมดุล การเคลื่อนไหว ทิศทาง ระยะ รวมถึงการรวมกลุ่มผู้แสดง
2. การทำงานร่วมกันระหว่างนักแสดงและผู้สร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ ผู้สร้างสรรค์มีวิธีการคัดเลือกคุณลักษณะของนักแสดง และศักยภาพของนักแสดงที่แตกต่างกัน บ้างคัดเลือกจากประสบการณ์ตรงที่เคยมีร่วมกับเรื่องราวเดียวกันกับผู้สร้างสรรค์ บ้างคัดเลือกจากพื้นฐานและพัฒนาการทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ ทว่า “นักแสดง” ในฐานะผู้ถ่ายทอดแนวคิด เรื่องราว จำเป็นต้องเข้าใจเจตนารมณ์ รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลทุกสิ่งทุกอย่างจากผู้สร้างสรรค์ผลงาน ในขณะเดียวกันผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องอธิบายสิ่งที่มีความต้องการสูงสุดให้ผู้แสดง “เชื่อ” เข้าถึง เข้าใจ “แก่น” และเห็นภาพสมคล้อยกัน จนเกิดการยอมรับ ผู้แสดงต้องมีความจำเป็นเลิศทั้งจดจำกระบวนการ ดนตรีกรรม เสียงประกอบ ทิศทาง การเคลื่อนไหว โดยเฉพาะ เมื่อถึงช่วงเวลาแสดงเดี่ยว หรือ ช่วงเวลาที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อถึงจิตวิญญาณอันพันพันนาการ ด้วยการให้เสรีภาพในการแสดงท่าทางและอารมณ์ การเข้าถึง “แก่น” ของกรอบความคิด จะทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถขับพลังผู้แสดงสู่การเป็น “นักด้นสด” ได้อย่างประณีต
3. จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผู้ชมที่มีความแตกต่างทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ อาชีพ หลังจากชมการแสดง “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. มีคำตอบแตกต่างกันออกไป ผู้ชมอาจจะไม่เข้าใจหลักการ การออกแบบกระบวนการท่า สรีระร่างกายที่ผู้สร้างสรรค์คิด แต่ขณะชมการแสดงสามารถคิดคล้อยตามเรื่องราว เสียงเพลง ดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก ซึ่งอาจเป็นเพราะประสบการณ์สุนทรีย์ในการมีโอกาสชมการแสดงในรูปแบบ “นาฏศิลป์ร่วมสมัย” มากน้อยแตกต่างกัน หรือผู้ชมบางคน ไม่เคยมีประสบการณ์ชมมาก่อนเลย แต่ก็สามารถเข้าใจว่า ผู้สร้างสรรค์ต้องการถ่ายทอดเนื้อหาสาระอะไร จากพรรณนาความข้างต้น พอสรุปได้ว่า

กลุ่มเป้าหมายของผู้เผยแพร่งานนาฏศิลป์ร่วมสมัยยังมีจำกัดเฉพาะกลุ่ม และปริมาณของนาฏศิลป์ร่วมสมัย ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ของพื้นที่ ของสังคมหนึ่งๆ ยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย

4. แม้ว่า “นาฏกรรม” จะเป็นศิลปะไร้พรมแดน แต่ “นาฏกรรมร่วมสมัย” ภายใต้โครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. ยังคงสะท้อนบริบทวัฒนธรรมจำเพาะของคนใน สังคม และพื้นที่ สะท้อนพฤติกรรม และรสนิยมของผู้ชม ดังนั้น รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บ่งชี้ได้ว่า “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย” ยังไม่สามารถเป็นตัวเลือกด้านศิลปวัฒนธรรมของผู้ชมได้ทั้งหมด เนื่องจาก สถานการณ์นาฏกรรมและสภาวะพื้นฐานมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแทบจะตลอดเวลา แต่รากลึกของ วัฒนธรรมบ้านเกิดดั้งเดิม ที่คนกลุ่มหนึ่งพึงพอใจก็จะสืบทอดรูปแบบนั้น เช่น มหรสพลูกทุ่ง หมอลำ เป็นนาฏกรรม ที่ขาดเสียมิได้และเป็นที่พอใจ ตื่นตาตื่นใจตลอดเวลา นั้นหมายถึง หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรม อีสาน” กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ชม จะสนใจ ใส่ใจอีกทั้งยังสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์ คือ ต้องการให้ชาวอีสานได้ตระหนักถึง “คุณธรรม จริยธรรม” อันเป็นพื้นฐานจารีต ครรลองครองตนแบบอีสาน ผ่านงานทางนาฏศิลป์ร่วมสมัย อย่างน้อย โครงการวิจัย ชุด “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยม ชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. ก็ได้อธิบายและได้ สร้างให้คนยุคปัจจุบันได้รับรู้ว่า “นาฏกรรมร่วมสมัย” มีตัวตนและจักมีการพัฒนาฯ ต่อยอดตามวิวัฒนาการเวลาต่อไป

บทส่งท้าย

นาฏกรรมแห่งช่วงกาลเวลา เกิดขึ้น ดำรงอยู่ พัฒนา และเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ นักนาฏยประดิษฐ์อาศัยหลักการ กรอบแนวคิดประกอบสร้างงานที่แตกต่างตามประสบการณ์สุนทรีย์ของแต่ละบุคคล ในขณะที่ “Mood and Tone” เป็นหลักการสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ซึ่ง “mood and tone” หมายถึง บรรยากาศ สถานการณ์ และอารมณ์ความรู้สึกที่ปรากฏในผลงานนาฏยประดิษฐ์ เกิดจากประสบการณ์สุนทรีย์ของผู้สร้างสรรค์ส่งถ่ายความคิด ความรู้สึกและทัศนคติจากกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการตีความ ตาม “สัญญา” ที่คัดสรรจากประสบการณ์โดยตรง ทั้งการจัดองค์ประกอบนักแสดง การจัดแสง เสื้อผ้า การแต่งหน้าทำผม ดนตรี บทวรรณกรรม ภาษา อุปกรณ์การแสดง การจัดลำดับเรื่องราว บรรจงประกอบสร้าง เป็นการจัดวางเนื้อหาของเรื่องราว การเปิดตัวการแสดง การดำเนินเรื่อง การเน้นความสำคัญของอารมณ์แสดง จนกระทั่งการปิดการแสดง เพราะ “mood and tone” เป็นสองประสานที่เกิดขึ้นจากผู้สร้างสรรค์ นักเต้นรำ และผู้เสพงานต้องทำความเข้าใจไปพร้อมๆกัน

นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ภายใต้โครงการ “นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย : ภาพสะท้อนคตินิยมชาวอีสาน” Thai Contemporary Dance : Reflection of I-san Popular Concepts. ถ่ายทอด กระตุ้น คุณธรรม จริยธรรม ด้วยศาสตร์แห่งศิลปะการแสดง ซึ่งหน้าที่ของผู้สร้างสรรค์ได้ถ่ายทอดเรื่องราว สร้างสรรค์เป็นงานนาฏกรรมผ่านสรีระร่างกาย การเคลื่อนไหว อารมณ์ จิต ลีลาและรวมองค์ประกอบศิลป์ หมายใจจะให้ผู้ชมรับรู้ และตระหนักถึงจารีต และบุญประเพณีอันดีงามตามแบบวิถีดั้งเดิมของบุรพชนคนอีสาน จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อเป็นเครื่องเชื่อมโยงสู่หลักแห่งความประพฤติดีงามสำหรับทุกคนในสังคม

อัตลักษณ์ของชาวอีสาน อันประกอบด้วย “ความเคารพ กตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติ บุพการี ศรัทธามั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนา การช่วยเหลือเกื้อหนุน มีน้ำใจงาม และเป็นกลุ่มคนที่มีใจรักใน สุนทรีย์และความบันเทิง” จะเป็นประสบการณ์ศิลป์แก่ผู้พบเห็น ค่อยๆซึมซับผ่านกาลเวลาของผู้ชม การตัดสินใจหรือการประเมินคุณค่า “ความสมบูรณ์” “ความดี” หรือ “ความงาม” นั้น...เป็นหน้าที่ของผู้ชมซึ่งต้องอาศัยกาลเวลา ซึ่งการประกอบสร้างนาฏยประดิษฐ์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย จะเป็นเสมือนการเปิดโลกทัศน์ และวิสัยทัศน์แก่ผู้ชมได้ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง และตระหนักต่อไป

ตารางเปรียบเทียบระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย กับผลการปฏิบัติงานจริง

กิจกรรม	ระยะเวลา : สิงหาคม 2558 – กรกฎาคม 2559											
	สค 58	กย 58	ตค 58	พย 58	ธค 58	มค 59	กพ 59	มีค 59	เมย 59	พค 59	มิย 59	กค 59
1. ศึกษาและค้นคว้าข้อมูลในพื้นที่ศึกษา (ภาคสนาม)												
2. การทดลองพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ด้วยวิธีการทางนาฏศิลป์												
3. วิเคราะห์และพัฒนาแบบร่าง												
4. การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบต่างๆ จนเสร็จสมบูรณ์												
5. นำเสนอผลงานสร้างสรรค์ นิทรรศการการจัดการแสดง จัดทำเอกสาร สู่จิปัตร์												

ตารางประกอบที่ 1 ตารางเสนอระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย 1 ปี

กิจกรรม	ระยะเวลา : กรกฎาคม 2559 – 30 กันยายน 2559				
	กค 59	สค 59	กย 59	ตค 59	กำหนดการเดิมของ การแสดงงาน คลาดเคลื่อนจากเดิม 2 ครั้ง คือ กำหนดการ แสดงเดิม 16 กรกฎาคม 2559 เลื่อน ออกไปเป็นครั้งที่ 2 คือ 26 สิงหาคม 2559 จนกระทั่งกำหนดการ ครั้งสุดท้าย คือ 30 กันยายน 2559
1. ประสานงานหน่วยงาน บุคคล / ฝ่ายองค์กรผลิตการแสดงเพื่อประชุมหารือ กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการสร้างงาน					
2. พัฒนาการกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์					
3. สร้างเวที ฉาก จัดสถานที่การแสดง ติดตั้งระบบแสง เสียง					
4. ซ้อมการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ / ปรับปรุง / แก้ไขผลงานให้สอดคล้องประสานกับฝ่ายศิลป์					
5. นำเสนอผลงานสร้างสรรค์ต่อสาธารณชน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจรับงาน การจัดการแสดง นิทรรศการการจัดการแสดง สู่จิปัตร์จำนวน 200 เล่ม					

ตารางประกอบที่ 2 ตารางปฏิบัติงานจริง

จากตาราง คณะผู้วิจัย ได้ปฏิบัติงานตามกรอบ / แผนที่กำหนด ซึ่งระยะเวลาในการรายงานความคืบหน้าโครงการฯ อยู่ในช่วงของการออกแบบ เก็บรายละเอียดสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบต่างๆ และองค์ประกอบศิลป์อื่นๆ รวมทั้งการประชุมหารือ เพื่อทราบสภาพปัญหาการดำเนินงานของแต่ละคน สู่การร่วมมือหาทางแก้ไข การแสวงหาแนวทาง การพัฒนารูปแบบการนำเสนอโครงการ อีกทั้งการติดตามงานของฝ่ายผลิตการแสดง ฝ่ายบริหารองค์กรการแสดง ซึ่งแผนทั้งหมดที่กำหนดไว้มีความคลาดเคลื่อนออกไปจากเดิมที่กำหนดแสดงผลงาน 3 เดือน

ตาราง Output

OUTPUT		อภิปรายผลการดำเนินงาน (กรณีผลสำเร็จไม่ถึง 100%)
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ	ผลสำเร็จ	
1. การพัฒนารูปแบบการแสดง	100 %	-
2. การออกแบบและพัฒนากระบวนการผลิตองค์การการแสดง	50%	เนื่องจากการติดต่อประสานงานกับผู้ประสานงานให้ทุนวิจัย การรออนุมัติงบประมาณสนับสนุนงวดที่ 2 ไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ทำให้การผลิตการแสดงจำเป็นต้องเลื่อนโครงการฯ และเกิดผลกระทบกับการติดต่อ ประสานงานกับองค์กรผลิตทั้งระบบ
3. วิเคราะห์และพัฒนาแบบร่างทางนาฏศิลป์	90 %	การพัฒนาแบบร่าง หมายถึง การซ้อมการแสดง ประกอบด้วยซ้อมย่อยจากผลงานจาก 5 ผู้สร้างสรรค์ 5 ชุดการแสดง และการซ้อมรวมด้วยการร้อยเรื่องให้เป็นเอกภาพ สุดท้ายคือ การซ้อมใหญ่แบบต่อเนื่อง Run Through ให้สมบูรณ์สูงสุด ก่อนจะปรับปรุงพัฒนาแบบร่างนาฏศิลป์ของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งต้องอาศัยนักแสดงจริงร่วมปฏิบัติไปพร้อมๆ กันทำให้เกิดมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา แบบร่างที่ร่างไว้ในจินตนาการ หรือในเอกสารการออกแบบมีการเกิดความคิดใหม่ๆ ขึ้นเสมอ โดยเฉพาะการประสานงานกับฝ่ายเวที ฉาก เทคนิคแสงสี และงานฝ่ายฉาก ที่มี การตัดทอน และเพิ่มเติมตามความเหมาะสมของการออกแบบ

ลงนาม.....(หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพงศ์ เสนไสย)

วันที่ ตุลาคม พ.ศ. 2559

ภาคผนวก

คณะผู้รับทุนวิจัยฯ รายงานการดำเนินโครงการต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

หัวหน้าโครงการวิจัยฯ กล่าวรายงานการแสดงผลงานสร้างสรรค์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ
และผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมการแสดง

ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “Mandala ศรัทธาวิวัฒน์”

นาฏยประดิษฐ์มีมุงสะท้อน คืบ 15 คำ เดือนมาฆะบูชา พุทธมณฑลอีสานพระธาตุนาดูน หมายถึง มหามงคล
สถานจากพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของชาวมหาสารคาม ด้วยศรัทธา ด้วยสำนึกในคำสอน และด้วยสำนึก จึงได้
ร่วมกันสร้างพระธาตุขึ้น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสนสถาน
สำคัญ ยึดเหนี่ยวจิตใจคนทั้งเมือง และผู้เลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาทั่วไป

ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “บุพการี”

นาฏยประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์จากแรงบันดาลใจจากตำนานความสำนึกในพระคุณของบิดา มารดา วัดพระยืน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผ่านรูปแบบงานบุญประเพณีสงกรานต์ของชาวอีสาน เพื่อมุ่งหวังให้เกิดความสำนึกต่อบุพการีผู้ให้ความอุปการะเลี้ยงดู พุ่มพัก ทะนุถนอมอบรมสั่งสอน ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ลูก โดยการปรนนิบัติต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณที่มีชีวิตอยู่ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นวันที่ครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อสาน

สัมพันธ์ภายในครอบครัว

ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “โฮม”

ความสมัครสมาน สามัคคี ของชาวอีสานในงานบุญเบิกฟ้า นาฏยประดิษฐ์ที่สะท้อน “คุณธรรมจริยธรรม” เชื่อมโยงวิถีแห่งการครองตน ในการทำหน้าที่กล่อมเกลาและปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องให้สมาชิกในครอบครัว รวมถึงการสร้างความรักความผูกพันและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นมีวิธีการสร้างความอบอุ่นอย่างให้กับกับ ครอบครัวถ้าสมาชิกในครอบครัวมีความรักความเข้าใจซึ่งกันละกัน เอื้ออาทร ห่วงใยดูแลซึ่งกันและกัน

ผลงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “เฒ่าจ๋า”

นาฏยประดิษฐ์ที่ถอดสัญญาณจาก พิธีกรรมบูชาพญาแถนของชาวอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามที่เรียกชายผู้มีอาคมว่า “เฒ่าจ๋า” ผู้เลี้ยงปู่ตา ชาวบ้านจะเรียกผู้เลี้ยงปู่ตานี้ว่า “เฒ่าจ๋า” “ตาจ๋า” หรือ “ชะจ๋า” วาดพ่อนอย่างอิสระเพื่อสื่อสารกับอำนาจลึกลับ ซึ่ง “เฒ่าจ๋า” ยังหมายถึง ความเชื่อ ที่ฝังทางใจที่ยังคงหลงเหลือในวิถีชาวอีสาน

นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “เสียงสนั่น”

ตัวโน้ต เสียงกลอง ผืนหนังที่เสมือนผืนฟ้า และผืนดิน ก่อร่างสร้างชีวิตชาวอำเภอวาปีปทุม จังหวัด
มหาสารคาม เปิดเป็นบุญประเพณี นาฏยประดิษฐ์ที่มุ่งถ่ายทอด สัญญาแห่งการหลอมรวมสู่ความเป็นหนึ่งของ
ชาวอีสาน กว่าจะเป็นกลองหนึ่งใบได้ต้องอาศัยความเพียรมานะ พยายาม แสวงหาทรัพยากรแวดล้อมจากภูมิ
ปัญญา ความประณีตเชิงช่าง ความเชื่อ ความรัก ความศรัทธา ผ่านประสบการณ์ กลเม็ดเด็ดพรายส่งถ่ายจาก
รุ่นสู่รุ่น

หนึ่งในกระบวนการประเมิน ตรวจสอบ และการวิพากษ์ผลงาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สรุพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต (ตัวแทนคณะกรรมการ วช/ สกว.) และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดง และผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ที่เข้าร่วมชมการแสดง ที่ได้ฝากถึงคณะผู้รับทุน นักแสดง ภาควิชาฯ มหาวิทยาลัยฯ ตลอดจนการให้ความรู้ด้านการสร้างสรรค์และการต่อยอดให้นาฏยประดิษฐ์

หนึ่งในกระบวนการทวนสอบ การประเมินโดยการสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของเหล่านักแสดงที่มีความรู้ ข้อมูลเชิงลึก และทักษะด้านนาฏยประดิษฐ์ทั้งผู้รับทุนวิจัยฯ และนักแสดง ที่ต้องอธิบายต่อสาธารณชน